



โครงการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี

ภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่ 36 จังหวัด”
สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์



คณะผู้วิจัย : นายอำนาจ ชีระวนิช และคณะ



โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

ความเป็นมา:

โครงการวิจัย “การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี” นี้วัตถุประสงค์หลัก เพื่อพัฒนาและเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่ม/องค์กรประชาชนในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ทั้งที่เป็นข่าย สหกรณ์ที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียน (สหกรณ์ภาคประชาชน) เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับสมาชิก ระดับองค์กรและระดับเครือข่าย อันจะก่อให้เกิดความร่วมมือที่จะอำนวยความสะดวกต่อกันและกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จังหวัดชลบุรี ตั้งอยู่เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศไทย จัดเป็นจังหวัดที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง จังหวัดชลบุรี จึงเป็นจังหวัดหนึ่งในโครงการวิจัยตามเป้าหมาย 36 จังหวัด ซึ่งในสหกรณ์ในจังหวัดชลบุรีมีจำนวนทั้งสิ้น 79 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 92,151 คน (ณ วันที่ 31 มีนาคม 2548) โดยแบ่งเป็นสหกรณ์การเกษตร 18 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 21,831 คน สหกรณ์ประมง 2 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 424 คน สหกรณ์ร้านค้า 6 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 8,538 คน สหกรณ์ออมทรัพย์ 41 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 58,788 คน และสหกรณ์บริการ 12 สหกรณ์ จำนวนสมาชิกรวม 2,570 คน นอกจากนี้ยังรวมถึงกลุ่มสหกรณ์ภาคประชาชนอีกด้วย

ภายใต้กรอบการดำเนินการของทีมวิจัยในการพัฒนาความเข้มแข็งและยั่งยืนแก่กลุ่ม/องค์กร และขบวนการสหกรณ์ด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้น จะช่วยลดจุดอ่อนและอุปสรรคที่เป็นอยู่ ตลอดจนช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานของสหกรณ์ และเมื่อสหกรณ์เข้มแข็ง ก็จะสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนเพื่อการเป็นที่พึ่งของสมาชิกในการแก้ไขปัญหาความยากจนและการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกได้ในที่สุด

ขั้นตอน/การดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยโดยทีมวิจัยจังหวัดชลบุรีเลือกทำการวิจัยประกอบด้วย 3 เครือข่าย คือ 1) เครือข่ายโคนม จังหวัดชลบุรี 2) เครือข่ายยางพารา จังหวัดชลบุรี และ 3) เครือข่ายจักสาน อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี โดยมีกระบวนการดำเนินการภายใต้กรอบการดำเนินงานของทีมวิจัยและกระบวนการหนุนเสริมของทีมประสานงานกลาง ในการกำหนดกรอบแนวคิดและติดอาวุธของการดำเนินการวิจัย เช่น แนวทางการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เป็นต้น โดยในการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 เครือข่าย แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ **ขั้นตอนที่หนึ่ง** การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรเพื่อคัดเลือกเข้าร่วมโครงการโดยผ่านเวทีชี้แจงทำความเข้าใจแก่ผู้นำกลุ่ม/ องค์กรใน

พื้นที่ต่างๆ **ขั้นตอนที่สอง** การวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมของกลุ่ม/องค์กรเพื่อการวางแผนการดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กร/ เครือข่าย **ขั้นตอนที่สาม** การสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ รูปแบบโครงสร้างของเครือข่ายคุณค่า **ขั้นตอนที่สี่** ปฏิบัติการเครือข่ายภายใต้การหนุนเสริมของทีมวิจัย และ**ขั้นตอนที่ห้า** การติดตามเพื่อขยายผลเครือข่าย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาสถานการณ์ดำเนินงานของกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชนและสหกรณ์ที่จดทะเบียนพื้นที่จังหวัดชลบุรี พบว่าสหกรณ์จดทะเบียนของจังหวัดชลบุรีในปัจจุบันมีทั้งหมด 7 ประเภท ประกอบด้วย 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์ประมง 3) สหกรณ์นิคม 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์ออมทรัพย์ 6) สหกรณ์เครดิตยูเนียน และ 7) สหกรณ์บริการ พบว่าโดยในจังหวัดชลบุรีไม่มีสหกรณ์จดทะเบียนประเภทสหกรณ์นิคม และเมื่อเรียงตามลำดับจำนวนสหกรณ์แล้วพบว่าประเภทสหกรณ์ที่มีจำนวนมากที่สุด คือ สหกรณ์ออมทรัพย์จำนวน 37 สหกรณ์ รองลงมาคือ สหกรณ์การเกษตรจำนวน 19 สหกรณ์ สหกรณ์บริการจำนวน 12 สหกรณ์ สหกรณ์ร้านค้าจำนวน 6 สหกรณ์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน 4 สหกรณ์ และประเภทสหกรณ์ที่มีจำนวนน้อยที่สุด คือ สหกรณ์ประมงจำนวน 2 สหกรณ์ ลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์มีสภาพที่แตกต่างกันตามบริบทการดำเนินการกล่าวคือ มีทั้งจุดแข็งของสหกรณ์และข้อจำกัดของสหกรณ์ จึงเข้มแข็งและอ่อนแอ โดยสหกรณ์ที่เข้มแข็งส่วนใหญ่คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ ในขณะที่สหกรณ์ที่มีสภาพอ่อนแอ คือ สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์ร้านค้า

นอกจากสหกรณ์จดทะเบียนแล้ว จากการศึกษาพบว่า สหกรณ์ภาคประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มสตรีและเยาวชนสหกรณ์ในจังหวัดชลบุรีประกอบด้วยพืชผักสวนครัว ดอกไม้ประดิษฐ์ แปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น การดำเนินงานของกลุ่มยังประสบปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาด้านเงินทุนหนี้สิน การขาดผู้นำ ความเข้าใจของสมาชิกต่อกระบวนการหรืออุดมการณ์สหกรณ์และที่สำคัญคือปัญหาการไม่ดำเนินการต่อเนื่องของกลุ่ม อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรของรัฐ เช่น กลุ่มผู้ผลิตสินค้าวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มียาชาว่าและธนาคารออมสิน เป็นต้น

สถานการณ์ความร่วมมือของกลุ่ม/องค์กรในพื้นที่จังหวัดชลบุรีในรูปแบบเครือข่ายพันธมิตรภายใต้การศึกษา ประกอบด้วย เครือข่ายยางพารา เครือข่ายโคนมและเครือข่ายจักสาน จากการศึกษาเครือข่ายทั้ง 3 เครือข่ายเป็นไปในลักษณะภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐหรือขบวนการสหกรณ์ เช่น สมาพันธ์สหกรณ์ สหกรณ์จังหวัดชลบุรี โดยกิจกรรมส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องการจัดประชุมสัมมนาระหว่างสมาชิกเครือข่าย โดยหัวข้อหรือประเด็นการประชุมจะเป็นเรื่องการพัฒนาเครือข่ายพันธมิตรทางด้านวิชาการ เครือข่ายพันธมิตรทางด้านสังคมและเครือข่ายพันธมิตรทางด้านธุรกิจ

อย่างไรก็ตามลักษณะความร่วมมือของการเชื่อมโยงเครือข่ายยังคงอยู่ในวงจำกัดยังไม่สามารถเชื่อมโยงข้ามพื้นที่จากอำเภอหนึ่งไปยังอีกอำเภอหนึ่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากสมาชิกในเครือข่ายยังคงไม่เห็นความสำคัญของระบบเครือข่าย

จากการแก้ไขปัญหาคความยากจน โดยใช้ฐานข้อมูลความยากจนของสำนักงานทะเบียนจังหวัดชลบุรี ภายใต้จากการดำเนินเครือข่ายทั้ง 3 เครือข่ายในพื้นที่จังหวัดชลบุรี เมื่อนำมาพิจารณากับ 3 มาตรการที่สำคัญ ได้แก่ การเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายและขยายโอกาสให้กับประชาชน พบว่า **เพิ่มรายได้** จากกระบวนการสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่เกิดขึ้น สมาชิกในกลุ่มเครือข่ายจักสานสามารถเพิ่มรายได้ให้เครือข่ายตนเองได้จากการกระจายรายการการตั้งสินค้าของผู้ซื้อระหว่างกลุ่ม สำหรับกลุ่มเครือข่ายยางพารามีการรวบรวมยางแผ่น และนำยางจากสมาชิกเพื่อมาจัดการขายทำให้สมาชิกขายสินค้าได้ในราคาเป็นธรรมและสามารถต่อรองราคากับผู้ซื้อได้ อีกทั้งมีการแปรรูปยางเป็นยางแผ่นและยางแท่งเป็นการเพิ่มมูลค่า (Value Added) ให้กับสินค้าจึงทำให้สมาชิกมีรายได้มากขึ้น **ลดรายจ่าย** ในกลุ่มเครือข่ายผู้เลี้ยงโคนมมีการรับซื้อน้ำนมดิบการกลุ่มผู้เลี้ยงทั้งหมดรวมถึงจำหน่ายวัตถุดิบสำคัญสำหรับการเลี้ยงโคนมในราคาถูก เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต (Production Cost) เช่นเดียวกันกับกลุ่มเครือข่ายยางพาราที่มีการจัดหาสินค้ามาจำหน่ายให้แก่สมาชิกทำให้สมาชิกซื้อสินค้าในราคาถูกจึงเป็นการลดต้นทุนการผลิต **ขยายโอกาส** ในกลุ่มเครือข่ายจักสาน ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ รวมถึงถ่ายทอดความรู้โดยสอนวิธีจักสานให้สมาชิกคนอื่นในกลุ่มเครือข่ายซึ่งถือเป็นการสร้างแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพขึ้น นอกจากนี้ในกลุ่มเครือข่ายยางพารายังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องวิธีการเพาะปลูกและคัดเลือกยางในระหว่างกลุ่มอาชีพอีกด้วย รวมถึงการศึกษาดูงานกลุ่มอื่นๆ ที่มีผลการดำเนินการ/ผลประกอบการดีกว่าเพื่อเป็นตัวอย่างแม่แบบให้กลุ่มอื่นๆ ได้ศึกษาต่อไป

จากกิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ดำเนินงานมาตลอดระยะเวลาหนึ่งปีได้บรรลุผลตามกระบวนการวิจัย คือ สามารถพัฒนาผู้นำสหกรณ์และกลุ่มให้เข้าใจถึงคุณค่าสหกรณ์หรือการรวมกลุ่มที่เน้นถึงการร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อีกทั้งทีมวิจัยมีส่วนหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการจัดทำกรอบทิศทางดำเนินงานของสหกรณ์และกลุ่มที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยสภาพแวดล้อมและผลจากการสร้างเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำองค์กรและตัวแทนจากองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้หนุนเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายพันธมิตรทางธุรกิจ วิชาการ และสังคม ซึ่งทำให้สหกรณ์และกลุ่มมีความเข้มแข็งสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนเพื่อเป็นการพึ่งของสมาชิกในการแก้ไขปัญหาความยากจนและการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิก